

На основу члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18),

Влада доноси

**НАЦИОНАЛНУ СТРАТЕГИЈУ
ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ЖРТАВА И СВЕДОКА
КРИВИЧНИХ ДЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
ЗА ПЕРИОД 2020–2025. ГОДИНЕ**

I. УВОД

Разлози доношења

Усвајање Националне стратегије за остваривање права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији за период 2020–2025. године (у даљем тексту: Стратегија) мотивисано је потребом да се реформски процеси усмерени на унапређење положаја жртава и сведока у складу са стандардима Европске уније (у даљем тексту: ЕУ) планирају и уреде на свеобухватан и системски начин, узимајући у обзир потребу очувања и унапређења достигнутог нивоа стандарда у нормативном оквиру и његовој примени.

Процес усаглашавања националних правних система са стандардима ЕУ у области процесних гаранција један је од највећих изазова не само за државе кандидате већ и за државе чланице, имајући у виду динамику промена и унапређења законодавства ЕУ у овој области. Ово посебно важи за државе које не припадају континенталној правној традицији, будући да у њиховој, традиционално страначкој концепцији поступка, права жртве нису била у фокусу.

Уважавајући ранија настојања да се кроз усвајање посебних закона и стратешких докумената унапреди положај појединих категорија жртава, усвајање ове Стратегије резултат је стратешког опредељења да се свим жртвама и сведоцима кривичних дела обезбеди адекватан ниво процесних права, као и системска, стручна и доступна помоћ и подршка, као и посебан ниво заштите нарочито рањивим категоријама жртава.

II. ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ И ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТНИ ЗА СТРАТЕГИЈУ

Руководећи се чланом 12. Закона о државној управи¹ којим је предвиђено да органи државне управе предлажу Влади стратегије развоја и друге мере којима се обликује политика Владе, као и чланом 38. став 1. Закона о планском систему Републике

¹ Закон о државној управи, „Службени гласник РС”, бр. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14, 30/18 – др. закон и 47/18.

Србије² којим је предвиђено да документ јавних политика на републичком нивоу усваја Влада, осим ако је другачије прописано посебним законом, а у складу са надлежностима Министарства правде дефинисаним чланом 9. Закона о министарствима³ који дефинише делокруг надлежности Министарства правде, Стратегија представља документ јавне политике који садржи свеобухватне реформске кораке у области унапређења права жртава и сведока у Републици Србији. С обзиром на то да по својој природи користи хоризонтални приступ реформи предметне материје, поједине области на које се ова стратегија односи већ су у мањој или већој мери обухваћене појединим важећим документима јавних политика, а пре свега кључним документима који се односе на приступне преговоре са ЕУ, као и реформу казненоправног и правосудног система, као и поступање са појединим категоријама жртава. Конкретно, ова стратегија је међусобно усклађена са следећим важећим документима јавних политика: Акциони план за Поглавље 23 (активношћу 3.7.1.20 директно је предвиђено усвајање Стратегије и пратећег акционог плана за њено спровођење), Стратегија превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022 („Службени гласник РС”, број 77/17), Национална стратегија за процесуирање ратних злочина („Службени гласник РС”, број 19/16).

Као што је видљиво из општег и посебних циљева Стратегије, као и мера за њихову реализацију, Стратегија задире у питања реформе казненоправног и правосудног система а у одређеној мери се односи и на систем социјалне заштите, људских права и образовања. У том смислу, Стратегија повезује у логичку целину циљеве и мере садржане у релевантним, повезаним стратешким документима и надограђује их, имајући у виду неопходност јединственог и свеобухватног приступа.

III. ТРЕНУТНО СТАЊЕ У ОБЛАСТИ ПОДРШКЕ ЖРТВАМА И СВЕДОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Имајући у виду правно наслеђе Републике Србије, могло би се рећи да је, у моменту усвајања Стратегије, њен правни поредак у значајној мери усаглашен са међународним стандардима у области права жртава, будући да, у процесном својству оштећеног, жртви у правном поретку Републике Србије деценијама припада читав низ права, препознатих и кодификованих Директивом (2012)029.⁴

У том смислу, може се констатовати да је нормативни оквир у великој мери усклађен са одредбама Директиве, али да су и даље потребне одређене измене⁵, између осталог, у делу који се односи на уклањање терминолошке недоумице у погледу односа појмова „жртва” и „оштећени”, унапређење права на правну помоћ, права на информисање и превођење, права на остваривање имовинскоправног захтева итд.

² Закон о планском систему Републике Србије, „Службени гласник РС”, број 30/18

³ Закон о министарствима, „Службени гласник РС”, бр. 44/14, 14/15, 54/15, 96/15 – др. закон и 62/17.

⁴ Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета од 25. октобра 2012. године којом се успостављају минимални стандарди у вези са правима, подршком и заштитом за жртве кривичних дела и замењује Оквирна одлука Савета 2001/220/ПУП (SL L 315 од 14.11.2012.) – у даљем тексту: Директива.

⁵ Листа анализа релевантних за усаглашавање нормативног оквира, доступна је у Анексу I.

Поред поменутих измена кривичног, одређене интервенције ће бити неопходне и у правосудном организационом законодавству, али и кључним подзаконским актима, попут Судског пословника и Правилника о управи у јавним тужилаштвима.

Корак који је у процесу усаглашавања са Директивом најзахтевнији у организационом и финансијском смислу, али уједно треба да донесе и највећу квалитативну разлику у односу на тренутно стање, јесте успостављање мреже служби за подршку жртвама и сведоцима на територији читаве Републике Србије. Тренутно, пружање помоћи и подршке жртвама и сведоцима углавном је базирано на активностима служби успостављених при свим вишим судовима и тужилаштвима, Тужилаштву за ратне злочине, Тужилаштву за организовани криминал и Првом основном јавном тужилаштву у Београду; појединих организација цивилног друштва, правних клиника и центара за социјални рад. Не постоје прецизни подаци о броју и структури пружалаца, као ни програмима које нуде, а познато је да су њихова географска дистрибуција, као и разноврсност услуга које нуде, изразито неуједначени. Нема јасно дефинисаних критеријума за стручне квалификације пружалаца, нити за квалитет услуга које пружају. Процедуре процене потреба, упућивања на службе, као и самог пружања подршке нису стандардизоване. Не постоје формални механизми повезивања и сарадње пружалаца подршке, нити је успостављен систем координације и финансирања пружалаца, као и надзора над њиховим радом. Програми обуке у области права жртва нису стандардизовани нити успостављени као сегмент почетне и сталне обуке носилаца правосудних функција. Информације о расположивим видовима подршке нису систематизоване, нити доступне у оквиру јединствене базе.

Настојања да се учине помаци у наведеним областима годинама уназад били су засновани на различитим видовима билатералне пројектне подршке, па су и њихови резултати били орочени самим трајањем пројекта и нису донели системско решење, нити стратешку визију корака које Република Србија планира да предузме. У том смислу, контекст приступних преговора са ЕУ одиграо је значајну улогу, јер не само да је резултирао стратешким приступом овој материји и темељним и свеобухватним аналитичким процесом⁶ као предусловом прикупљања података на коме се темељи садржина Стратегије, већ је омогућио и синхронизацију планирања пројектне подршке и буџетских издвајања са планираним реформама, а тиме и постизање одрживих решења.

⁶ У склопу аналитичког процеса, а уз подршку Мисије ОЕБС у Републици Србији и Мултидонаторског повереничког фонда (MDTF-JSS), у периоду 2015–2018. године спроведен је читав низ анализа нормативног и институционалног оквира Републике Србије, процене његове усклађености са стандардима ЕУ, као и компаративних анализа у потрази за решењима која би била адекватна за имплементацију у правном систему Републике Србије. За комплетну листу релевантних анализа, види Анекс I.

IV. ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ И АДРЕСАТИ СТРАТЕГИЈЕ

Визија Стратегије је унапређење владавине права кроз кривичноправни систем у ком се поштују људска права и који жртвама омогућава приступ правди без дискриминације по било ком основу.

Стратегија дефинише општи циљ и посебне циљеве, као и принципе на којима се заснива њихова реализација, кроз спровођење Стратегијом предвиђених мера.

Општи циљ Стратегије

Унапређење положаја жртава и сведока у кривичноправном систему Републике Србије у складу са стандардима ЕУ садржаним у Директиви (2012)029.

Показатељ утицаја на нивоу општег циља

Остваривање права жртава и сведока кривичних дела осигурано је нормативним и институционалним оквиром, као и добрим праксама у Републици Србији у складу са стандардима гарантованим Директивом.

Базна вредност 2020. године: делимично усклађен; циљана вредност у 2025. години: потпуно усклађен; извор провере: *EU Country Report*.

Општи циљ Стратегије је у функцији свеобухватне реформе у сектору правде а у склопу приступних преговора са ЕУ, којом ће се унапредити квалитет правосуђа и ниво заштите људских права учесника у поступку.

Општи циљ Стратегије усаглашен је са другим циљевима реформе правосуђа и унапређења људских права, а нарочито процесних гаранција и сагледана је њихова међузависност, те је његово испуњење у функцији других реформских циљева који су дефинисани важећим документима јавних политика који се односе на приступање ЕУ, унапређење људских права и реформу правосуђа. Праћење испуњености општег циља вршиће се кроз праћење и вредновање учинака и ефеката примене акционог плана који је саставни део ове стратегије, и извештавање о постигнутим резултатима.

За постизање општег циља, у тренутку утврђивања полазних основа и разлога услед којих се приступило са израдом Стратегије, сагледане су три алтернативне опције које су посматране из угла капацитета за испуњење општег циља. Разматране опције:

1. Status quo – постојеће стање у области заштите и подршке жртвама, са фокусом на стратешка документа Владе која се односе на унапређење положаја појединих категорија жртава и реформу правосуђа. Ова опција подразумева да се општи циљ остварује пре свега кроз мере исказане у Акционом плану за Поглавље 23, Акционом плану за спровођење Националне стратегије реформе правосуђа и стратегијама којима се унапређује положај жртава трговине људима, деце, жртава ратних злочина итд.

2. Доношење посебног закона којим би се уредио положај жртава у кривичноправном систему Републике Србије. Суштински, ова опција би подразумевала обједињавање низа одредаба материјалних и процесних закона уз допуну и мера које се односе на подршку и помоћ жртвама.

3. Доношење стратегије за остваривање права жртава и сведока кривичних дела – свеобухватни приступ унапређењу положаја жртава и сведока којим се уређују стратешки правци развоја помоћи, подршке и заштите жртава и сведока, са фокусом на обједињавање постојећих реформских циљева утврђених у другим документима јавне политике у оквиру једног стратешког документа, њиховом проширењу и адаптацији тако да обухвате све категорије жртава и сведока кривичних дела, омогуће координисано деловање у читавој области, као и системско и континуирано праћење реформског напретка. Ова опција дозвољава шири и координисан реформски обухват у односу на опцију 2. уз постепено успостављање и унапређење система уз синергију актера из институционалног и цивилног сектора.

У поређењу опција, коришћена је мултикритеријумска анализа, коришћењем следећих критеријума за оцену опција:

- ефективност – у којој мери се постиже општи циљ;
- конзистентност – у којој мери су политике Владе конзистентне једна са другом, тј. којом опцијом се постиже највиши нивоу усаглашености политика Владе;
- трошкови спровођења – колики су трошкови спровођења опције;
- одрживост – изгледност да ће одабрани модел резултирати одрживим напретком;
- степен координације – ефикасност надзора над применом, тј. којом опцијом се обезбеђује најбољи координативни механизам.

У анализи је коришћен модел по коме се свака опција у односу на предметни критеријум оцењује у односу на друге опције у распону од 1 до 5 (5 највиша оцена). Такође је одређено који критеријуми се сматрају одлучујућим, те су у том смислу ефективност, одрживост и степен координације одређени као најбитнији критеријуми за оцену опције. Пондер је дефинисан у укупном износу од 10, коначан ранг опције се добије множењем пондера са утврђеном оценом сваке опције.

Критеријуми/опције	Пондер	<i>Status quo</i>	Опција 1	Опција 2
Ефективност	3	x2	x3	x5
Конзистентност	1	x2	x1	x4
Трошкови спровођења	1	x4	x3	x2

Одрживост	2	x3	x4	x5
Степен координације	3	x2	x2	x4
Резултат	10	24	27	43

Закључци анализе су да се кроз опцију доношења националне стратегије за остваривање права жртава и сведока кривичних дела може постићи највиши ниво испуњења општег циља, узимајући у обзир ниво конзистентности јавних политика, свеобухватности и одрживости ефеката спровођења, као и ниво координације у реформском деловању и праћењу напретка.

Реализација општег циља Стратегије укључује три **поседна циља Стратегије** и базирана је на њиховој реализацији.

Поседни циљ 1: Успостављање Националне мреже служби подршке

(Успостављање одрживе Националне мреже служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела у Републици Србији – у даље тексту: Национална мрежа, уз очување и континуирано унапређење достигнутих стандарда квалитета и доступности услуга подршке.)

Показатељ исхода на нивоу посебног циља 1:

Национална мрежа оперативна и обезбеђује услуге помоћи и подршке у складу са стандардима прописаним Директивом.

Базна вредност 2020. године: Национална мрежа не постоји; циљана вредност у 2025. години: Национална мрежа обухвата 25 служби подршке основаних при судовима, службе подршке и помоћи жртвама и сведоцима при Вишем суду у Београду и Тужилаштву за ратне злочине, као и службе основане при организацијама цивилног друштва; извор провере: извештаји Координационог тела.

Поседни циљ 2: Унапређење заштите жртава и сведока

Унапређење доступности, квалитета и ефикасности примене мера заштите жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији, са посебном пажњом на заштити посебно осетљивих категорија жртава и сведока.

Показатељ исхода на нивоу посебног циља 2:

Жртвама и сведоцима кривичних дела, а нарочито оним из нарочито осетљивих категорија, доступне ефикасне и квалитетне мере заштите у складу са стандардима прописаним Директивом.

Базна вредност 2020. године: неопходно унапређење нормативног и институционалног оквира, као и пракси; циљана вредност у 2025. години: нормативни и институционални оквир, као и праксе поступања са жртвама и сведоцима обезбеђују адекватну заштиту; извор провере: извештаји Координационог тела.

Посебни циљ 3: Подизање свести о правима жртава и сведока

Подизање свести жртава и сведока кривичних дела о правима која им припадају у правном систему Републике Србије, као и континуирано информисање опште јавности у овој области.

Показатељ исхода на нивоу посебног циља 3:

Жртвама и сведоцима кривичних дела доступне лако разумљиве и систематизоване информације о правима која им припадају у кривичноправном систему Републике Србије.

Базна вредност 2020. године: информације о правима жртава и сведока у правном систему Републике Србије тешко доступне и несистематизоване; општа јавност спорадично и неадекватно информисана о правима жртава и сведока кривичних дела; циљана вредност у 2025. години: информације о правима жртава и сведока у правном систему Републике Србије континуирано се систематизују, ажурирају и дистрибуирају путем брошура, медија и специјализованог интернет портала; извор провере: извештаји Координационог тела.

Ради његове ефикасније примене, усвајање овог стратешког документа биће праћено усвајањем Акционог плана за спровођење Стратегије, којим ће бити прецизиране активности, рокови, надлежни субјекти и показатељи успеха. Имајући у виду потребан обим и динамику реформских корака, иницијално усвојеним Акционим планом ће бити обухваћен период 2020–2022. године, док ће реформске мере у оквиру другог двоипогодишњег периода примене Стратегије бити прецизиране другим Акционим планом који ће бити усвојен крајем 2022. године, за период 2023-2025.

1. Адресати Стратегије

Иако Директива сведоке не препознаје експлицитно као адресате гаранција садржаних у Директиви, имајући у виду да жртва често у кривичном поступку има статус сведока-оштећеног, као и да је питање положаја жртве у процесу појављивања пред судом у својству сведока третирано низом одредаба Директиве, самим називом Стратегије, али и њеним бројним сегментима, и терминолошки су препознате обе категорије. Разлози за ово су и што у појединим случајевима, чак и ако сведок није истовремено и жртва, одређена лична својства или околности конкретног случаја стварају потребу за пружањем заштите или подршком сведоку.

За потребе Стратегије, појам жртве тумачи се у складу са чланом 2. Директиве, који одређује: Жртва је физичко лице које је претрпело штету, укључујући физичку, психичку или емоционалну штету или економски губитак који је непосредно проузрокован кривичним делом, као и чланови породице лица чија је смрт непосредно

проузрокована кривичним делом и који су претрпели штету као последицу смрти тог лица, односно непосредне жртве.

Чланови породице су супруга, односно супружник, особа која живи са непосредном жртвом у трајној животној заједници, у заједничком домаћинству те на стабилној и сталној основи, сродници у правој линији, браћа и сестре, те лица која су зависна од непосредне жртве.

2. Принципи на којима се заснива Стратегија

Имајући у виду постојеће недостатке у нормативном и институционалном оквиру Републике Србије, као и бројне налазе прикупљене у току аналитичког процеса који је претходио изради Стратегије, стратешко трасирање процеса унапређења подршке жртвама требало би да се заснива на следећим кључним принципима⁷:

а) **Посвећеност европским стандардима** – Будући да је усвајањем Директиве питање положаја жртава кривичних дела по први пут свеобухватно, детаљно и униформно уређено на простору читаве ЕУ, а да је Република Србија посвећена процесу европских интеграција, садржина Директиве узета је као оквир релевантних стандарда са којима је неопходно усагласити нормативни и институционални оквир Републике Србије.

б) **Свеобухватност и униформност у приступу свим жртвама кривичних дела** – Будући да је Република Србија у претходне две деценије, кроз читав низ нормативних аката, третирала питање положаја различитих категорија жртава, усвајањем Стратегије постиже се свеобухватност и униформност у приступу свим жртвама кривичних дела, кроз обезбеђивање Директивом загарантованих права.

в) **Очување и унапређење постојећих достигнућа, њихова унификација и чињење доступним свим жртвама кривичних дела** – Имајући у виду постигнућа у одређеним сегментима нормативних и институционалних гаранција положаја жртава у Републици Србији, Стратегија тежи њиховом очувању, унапређењу, унификацији и чињењу доступним свим жртвама кривичних дела. Ослањање на овај принцип од кључног је значаја за очување већ достигнутог нивоа заштите права појединих нарочито осетљивих категорија жртава, попут деце, жртава трговине људима, ратних злочина и жртава насиља у породици.

г) **Рационална употреба и обједињавање ресурса** – Имајући у виду постојеће ангажовање људских и материјалних ресурса у области подршке и заштите жртава кривичних дела, као и прецизно утврђене потребе засноване на параметрима функционисања кривичноправног система Републике Србије и одредбама Директиве, реформски кораци предвиђени Стратегијом и пратећим Акционим планом тежиће рационалној употреби ресурса, њиховом обједињавању и синергији.

д) **Институционализација и координација** – Будући да је иницијативе везане за унапређење положаја жртава у Републици Србији до сада карактерисао методолошки и плурализам центара координације, уз недостатак комуникације, координације и стандардизованих механизма сарадње између јавног и цивилног сектора,

⁷ Редослед навођења принципа не представља одраз хијерархије, већ логичко-методолошког приступа у процесу стратешког планирања.

Стратегија ће тежити успостављању јасних, нормативно заснованих механизма институционализације, стандардизације и координације подршке и заштите жртава и сведока кривичних дела.

ђ) **Одрживост решења и постепено унапређење** – Имајући у виду важност области коју уређује Стратегија, како из угла адресата, тако и из угла европског пута Републике Србије, али и расположиве ресурсе, Стратегија ће тежити увођењу решења за која је могуће обезбедити одрживост. Поред тога, Стратегија ће пружити јасне предикције постепеног унапређења положаја жртава кривичних дела, нарочито у погледу развоја служби подршке жртвама. Овакав приступ обезбедиће дугорочно планирање и адекватну динамику реформи, мотивисане достизањем међуциљева (*milestones*).

е) **Континуирано праћење и евалуација резултата** – Самом Стратегијом препозната је потреба успостављања ефикасног механизма мониторинга, који би објединио потребу праћења и евалуације резултата спровођења Стратегије, са праћењем и усмеравањем процеса успостављања (а касније и функционисања) мреже служби подршке жртвама.

V. МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉА И АНАЛИЗА ЊИХОВИХ ЕФЕКТА

ПОСЕБНИ ЦИЉ 1

Посебни циљ 1: Успостављање Националне мреже

Успостављање одрживе Националне мреже уз очување и континуирано унапређење достигнутих стандарда квалитета и доступности услуга подршке.

Преглед мера за реализацију посебног циља 1	
1.1	Измена нормативног оквира којим се уређује организација правосуђа
1.2	Оснивање служби за помоћ и подршку жртвама и сведоцима кривичних дела у Републици Србији при вишим судовима
1.3	Успостављање Националне мреже
1.4	Јачање стручних капацитета у области остваривања права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији
1.5	Унапређење механизма за одлучивање о имовинскоправном захтеву у оквиру кривичног поступка
1.6	Међународна сарадња и размена искустава у области подршке и заштите жртава и сведока кривичних дела

1. Пружаоци подршке и помоћи жртвама и сведоцима кривичних дела

Пружаоцем помоћи и подршке жртвама и сведоцима кривичних дела сматра се лице чије су стручне квалификације, знања и вештине сертификовани од стране

ресорног министарства у посебно уређеном поступку и које је стално или повремено ангажовано у некој од служби која чини део Националне мреже.

Неопходан ниво стручних квалификација пружалаца подршке жртвама и сведоцима уређује се правилником који доноси министар правде. Истим актом уређује се и систем почетне и сталне обуке пружалаца, која ће се спроводити у сарадњи са Правосудном академијом; стандарди квалитета рада пружалаца, као и принципи и механизми етике и дисциплинске одговорности. Овако уређена правила примењиваће се униформно на све пружаоце, без обзира на то да ли су ангажовани у службама подршке основаним при судовима, Тужилаштву за ратне злочине или на програмима у оквиру других институција и организација цивилног друштва укључених у Националну мрежу.

У процесу успостављања и почетним фазама рада служби подршке при вишим судовима, као и унапређења рада постојећих служби подршке жртвама и сведоцима при Посебном одељењу за организовани криминал и Одељењу за ратне злочине Вишег суда у Београду и Тужилаштву за ратне злочине, на функцији пружалаца подршке биће примарно ангажовани судијски и тужилачки помоћници за пружање подршке жртвама. Ангажовање судијских и тужилачких помоћника вршиће се кроз запошљавање додатног броја судијских и тужилачких помоћника, а у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом за спровођење Стратегије, као и прерасподелом већ запослених лица, кроз годишњи распоред послова у оквиру суда. Додатно, ангажовање на позицији пружалаца биће препознато и као један од видова обуке и радног ангажовања полазника и свршених полазника почетне обуке на Правосудној академији, пре њиховог избора на правосудне функције. У складу са расположивим људским и материјалним ресурсима, као пружаоци ће бити ангажовани и психолози већ запослени у постојећим службама подршке при судовима и јавним тужилаштвима. Поред тога, у складу са могућностима да се обезбеде накнадно одобрена буџетска средства, на позицијама пружалаца биће ангажован и додатни број психолога, али и стручних лица других адекватних профила (педагози, специјални педагози итд). Независно од броја и професионалног профила пружалаца, настојаће се да исти пружалац „прати” жртву од првог обраћања служби, па све до окончања подршке.

Поред лица ангажованих на позицији пружалаца примарне, односно опште подршке, критеријуме захтеване за пружање ове подршке морају испуњавати и сви пружаоци различитих видова специјализованих услуга у оквиру секундарне, односно специјализоване подршке омогућене у Националној мрежи. Уз услове неопходне за статус пружаоца примарне, односно опште подршке, пружаоци секундарне подршке морају испунити и специфичне критеријуме зависно од специјалистичке области којој припадају, а у односу на похађање специјализоване обуке за поступање са жртвама у својој области деловања и правила лиценцирања од стране ресорних министарстава.

Са циљем обезбеђивања адекватног нивоа знања и вештина пружалаца подршке, биће успостављен систем почетне и континуиране обуке, о чему ће касније бити више речи, али и систем континуиране контроле квалитета, чији резултати ће бити пропраћени одговарајућим корацима како на пољу обуке пружалаца, тако и одговорности.

2. Службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела

2.1. Појам службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела

Службама подршке жртвама у смислу Стратегије сматрају се службе подршке жртвама основана при вишим судовима у Републици Србији, службе за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима при Посебном одељењу за организовани криминал и Одељењу за ратне злочине Вишег суда у Београду и Тужилаштву за ратне злочине, службе подршке жртвама које функционише у оквиру других државних органа или институције, као и службе подршке жртвама које функционишу у оквиру организација цивилног друштва а интегрисане су у систем Националне мреже у складу са критеријумима и посебно прописаном процедуром, уређеним актом који доноси министар правде.⁸

Активностима предвиђеним Стратегијом и Акционим планом за њено спровођење не дира се у право организација цивилног друштва да независно од Националне мреже, а на основу ресурса које саме обезбеде, спроводе програме подршке и помоћи жртвама. На категорију програма и пружалаца који буду функционисали изван Националне мреже, неће се односити стандарди, права и обавезе чији су адресати службе и пружаоци у оквиру Националне мреже.

2.2. Врсте служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела

2.2.1. Службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела у оквиру правосудног система у Републици Србији

А) Службе подршке и помоћи оштећенима и сведоцима при Посебном одељењу за организовани криминал и Одељењу за ратне злочине Вишег суда у Београду и Тужилаштву за ратне злочине

Имајући у виду досадашња постигнућа у раду, као и принцип очувања достигнутих стандарда, службе подршке и помоћи оштећенима и сведоцима основане при Посебном одељењу за организовани криминал и Одељењу за ратне злочине Вишег суда у Београду и Тужилаштву за ратне злочине, наставиће са радом и у оквиру Националне мреже. У складу са Акционим планом предвиђеном динамиком, у оквиру ових служби биће предузете све неопходне организационо-техничке мере ради потпуног усклађивања

⁸ Чињеница да је конкретна служба подршке основана и/или функционише при одређеној институцији или невладиној организацији не прејудуцира нити подразумева њену природу или припадност институцији односно организацији, и не чини их судским, тужилачким и сл, већ искључиво службама подршке жртвама и сведоцима кривичних дела.

са правилима и процедурама које ће регулисати рад новоуспостављених служби подршке при вишим судовима.

Искуства стручњака ангажованих у овим службама биће употребљена као драгоцену основа за успостављање, ефикасан рад и спровођење обука.

Б) Службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела при вишим судовима

Са циљем обезбеђивања континуиране, доступне, свеобухватне и квалитетне подршке жртвама и сведоцима у Републици Србији, у периоду спровођења Стратегије, а у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом за спровођење Стратегије, биће успостављене службе подршке при свим вишим судовима у Републици Србији, а за подручја предметних суда.

Приликом дефинисања плана и динамике оснивања служби, као и неопходних људских и инфраструктурних ресурса у овом процесу, посебна пажња биће посвећена броју и структури кривичних предмета на подручју конкретног суда; (не)постојању, капацитетима и резултатима рада већ постојећих служби на подручју тог суда, административним и инфраструктурним капацитетима суда.

Организација и функционисање служби подршке при вишим судовима биће уређени посебним актом који доноси министар правде, а у складу са претходним изменама процесних закона и закона који уређују организацију правосуђа, пратећих подзаконских аката, као и интерних аката којима се уређује систематизација радних места.

Службе подршке при вишим судовима у Републици Србији имаће најмање једног судијског помоћника за пружање подршке жртвама стално ангажованог на овим пословима, док ће се годишњим распоредом послова у суду одређивати број додатних судијских помоћника који су завршили посебну обуку у области права жртава, а који ће део радног времена проводити обављајући послове из надлежности службе.

У оквиру служби основаних при вишим судовима биће доступна примарна, односно општа подршка жртвама и сведоцима, док ће пружање секундарне, односно специјализоване подршке бити омогућено, у зависности од процене индивидуалних потреба жртве, стручних капацитета пружалаца ангажованих у конкретној служби и доступних програма на подручју тог суда, или у оквиру саме службе или кроз упућивање у службе секундарне, односно специјализоване подршке при партнерским организацијама цивилног друштва и институцијама Републике Србије. Запослени у службама не разговарају о конкретној садржини исказа са жртвама и сведоцима, нити пружају правну помоћ.

2.2.2. Службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела при другим институцијама Републике Србије

Имајући у виду принцип очувања достигнутог нивоа заштите жртава, образложен у уводном делу Стратегије, а на основу претходно прецизно утврђеног стања на терену по питању тренутно доступних служби и услуга у оквиру различитих државних органа и институција Републике Србије (јавна тужилаштва, виши судови, центри за

социјални рад, Центар за заштиту жртава трговине људима, психолошка саветовалишта, службе бесплатне правне помоћи при јединицама локалне самоуправе, службе за подршку деци жртвама и сведоцима итд.), интенција Стратегије је да раније успостављене службе при судовима и јавним тужилаштвима⁹ наставе са радом до успостављања нових служби при вишим судовима, чиме би се омогућио континуитет услуга подршке и несметано преузимање стручних и административних капацитета у новоосноване службе. Поред тога, тежиће се стандардизацији и унапређењу квалитета услуга у службама основаним у оквиру других институција, као и континуираној сарадњи између ових и служби подршке новоуспостављених при судовима. Тиме ће се уједно обезбедити и боља видљивост ових услуга за жртве, као и услова за њихово коришћење који ће жртвама бити предочавани у склопу примарне, односно опште подршке пружене у оквиру служби подршке при судовима.

Кључну улогу у достизању поменутих циљева имаће успостављање свеобухватног система обуке, будући да лица ангажована у наведеним службама често не располажу знањима и вештинама неопходним за поступање са жртвама. Обједињавањем њихових специјалистичких знања и вештина у областима у којима су професионалци, са горе поменутих знањима и вештинама у области права жртава, осигураће се да жртве благовремено добију помоћ и подршку у складу са одредбама Директиве и у складу са проценом потреба и усмеравањем од стране пружалаца примарне, односно опште подршке.

2.2.3. Службе подршке жртвама и сведоцима кривичних дела у оквиру организација цивилног друштва

Ценећи достигнућа и досадашње ангажовање организација цивилног друштва у области пружања подршке жртвама кривичних дела, као и њихове стручне капацитете и искуства који би могли у значајној мери допринети процесу успостављања и ефикасног рада Националне мреже, циљ Стратегије је да ове организације мотивише да постану део Националне мреже.

Посебан значај и потенцијалну улогу служби подршке које функционишу при организацијама цивилног друштва Стратегија препознаје у области пружања специјализоване подршке посебно осетљивим категоријама жртава и сведока, попут малолетника, жртава насиља у породици или жртава трговине људима.

Имајући у виду раније поменуте принципе институционализације, стандардизације и координације; очувања достигнутог нивоа заштите жртава и рационалне употребе ресурса, посебним актом министра правде биће уређени критеријуми, стандарди и процедуре које заинтересоване организације цивилног друштва треба да испуне да би постале део Националне мреже. Ови критеријуми треба да обухвате како административне и стручне капацитете организације, тако и садржину, квалитет и одрживост услуга.

⁹ Овај режим не односи се на службе описане у тачки 2.1.1, које настављају са радом и након успостављања служби подршке при вишим судовима.

Са циљем одрживости и унапређења квалитета услуга које пружају службе у оквиру организација цивилног друштва, посебним актом биће уређена, и касније доследно спровођена, правила о периодичном објављивању јавног позива за организације заинтересоване да се прикључе Националној мрежи, при чему ће одлука о пријему бити условљена темељном и објективном евалуацијом, на основу унапред прописаних критеријума. Поред иницијалне, рад служби подршке биће предмет и периодичне евалуације. Ради омогућавања ефикасног рада, службама које испуне критеријуме за укључење у Националну мрежу, биће омогућено да конкуришу за доделу финансијских средства са циљем суфинансирања активности службе.

2.3. Контакт тачке за информисање жртава и сведока при основним судовима, основним и вишим јавним тужилаштвима, полицијским управама Министарства унутрашњих послова и Служби за откривање ратних злочина

Уважавајући чињеницу да је прва тачка контакта жртва кривичних дела са институцијама Републике Србије управо комуникација са припадницима Министарства унутрашњих послова, неопходно је да се мрежа посебно обучених контакт тачака, као и механизми упућивања у службе подршке развију и у оквиру овог система.

Истовремено, ценећи резултате постигнуте у процесу успостављања механизма подршке жртвама и сведоцима у јавним тужилаштвима у Републици Србији, мрежа контакт тачака за информисање биће успостављена и у основним и вишим јавним тужилаштвима у Републици Србији. Исти механизам биће развијен и на нивоу мреже основних судова.

Основни циљ успостављања мреже контакт тачака јесте да се жртвама и сведоцима, без обзира на то да ли је њихов први контакт са полицијом, судом или јавним тужилаштом, као и без обзира на врсту и тежину кривичног дела чије су жртве, обезбеди благовремена и поуздана информација о постојању и раду служби подршке жртвама, као и врстама помоћи и подршке које у тим службама могу добити.

Имајући све наведено у виду, процес успостављања служби подршке при вишим судовима биће праћен успостављањем Мреже контакт тачака за информисање при полицијским управама, Служби за откривање ратних злочина, основним судовима и основним и вишим јавним тужилаштвима, укључујући обуку будућих контакт тачака и израду неопходних протокола и смерница за поступање који ће омогућити њихово униформно поступање.

У циљу обезбеђивања континуитета и квалитета у процесу информисања жртва и сведока, континуирано ће се радити на обуци и повећању броја лица обучених за вршење контакт тачке за информисање, како у оквиру правосудних органа, тако и полиције.

2.4. Координатор служби за подршку жртвама и сведоцима кривичних дела

Имајући у виду потребу за ефикасном и континуираном координацијом служби за подршку жртвама, контакт тачака за информисање жртва, као и свих других актера чије су улоге од значаја за унапређење положаја жртва кривичних дела у Републици Србији, у процесу спровођења Стратегије, у Министарству правде почеће са

радом координатор служби за подршку жртвама и сведоцима кривичних дела (у даљем тексту: координатор служби).

Почетку рада координатора служби претходиће неопходне измене Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству правде, чиме би у оквиру надлежности Сектора за правосуђе овог министарства биле препознате нове надлежности везане за оснивање и почетак рада служби подршке жртвама при вишим судовима, као и оснивање Националне мреже.

Делокруг послова координатора служби подразумевао би, између осталог, и следеће активности: обављање послова у вези са институционализацијом, финансирањем и надзором над радом мреже подршке жртвама и сведоцима; координацију међународне и међуинституционалне сарадње; праћење примене међународних прописа који се односе на подршку жртвама и сведоцима и у складу са тим учествовање у изради домаћих прописа и давање стручног мишљења у вези са заштитом њихових људских права, као и учествовање у усклађивању домаћих прописа са *Acquis Communautaire*; надзор над радом служби за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима; обавештавање жртава и њихових породица о пуштању осуђеног лица на слободу у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција; координација програма обуке и кампања подизања свести у области права жртава и сведока; пружање административно техничке подршке раду тела задуженог за праћење и евалуацију рада Националне мреже.

2.5. Надзор над радом служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела

Надзор над радом служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела у оквиру Националне мреже биће поверен Министарству правде. Процедуре и модалитети вршења надзора над радом служби подршке биће уређени посебним актом који доноси министар правде.

Са циљем одржања квалитета доступних услуга, поштовања етичких принципа, али и одговорне употребе алоцираних ресурса, посебним актом министра правде биће уређени и механизми одговорности пружалаца у оквиру служби подршке укључених у Националну мрежу и одговорних лица у таквим службама, али и правне последице непоштовања правила или неиспуњавања стандарда од стране самих организација укључених у Националну мрежу.

Посебну улогу у резултатима надзора над радом служби подршке у оквиру Националне мреже, као и њихове рефлексије на кораке за унапређење система, имаће координирана, континуирана и ефикасна сарадња између Министарства правде и тела задуженог за праћење и евалуацију рада Националне мреже, као надлежног за креирање стратешких праваца функционисања и развоја мреже, а на основу евалуације емпиријских (квалитативних и квантитативних) показатеља њеног функционисања. Ова сарадња треба да резултира применом принципа дедукције и индукције у размени података и идеја и резултира побољшањима, како на пољу функционисања појединачних служби, тако и система као целине.

2.6. Успостављање система обуке у области подршке и помоћи жртвама и сведоцима

У складу са чланом 25. Директиве, а са циљем обезбеђивања адекватног нивоа квалитета како примарне, тако и секундарне, односно специјализоване подршке, али и унапређеног третмана жртва у различитим сегментима институционалног оквира Републике Србије, биће успостављен систем како опште тако и специјализоване обуке за све стручњаке, у складу са њиховим надлежностима и нивоом контакта са жртвама, у циљу повећања свести о потребама жртва, које би омогућиле надлежнима који су у контакту са жртвама да препознају жртве и да према њима поступају с поштовањем, на професионалан и недискриминаторан начин.

Један од највећих изазова у том смислу биће прелазак са досадашњег, *ad hoc* приступа обукама у области права жртва и поступања са жртвама (углавном фокусираног на одређене категорије жртва) и новог, који подразумева свеобухватност и униформност. Додатно, досадашње обуке су биле више фокусиране на знања а не на вештине неопходне практичарима да разумеју потребе и проблеме жртва и да се према њима адекватно опходе.¹⁰

У том смислу, неопходно је:

- Уврстити права жртва у програм почетне обуке на Правосудној академији;
- Уврстити права жртва у годишњи програм обуке носилаца правосудних функција, као и судијских и тужилачких помоћника и полицијских службеника и адвоката;
- Израдити програме основне обуке о правима жртва за претходно наведене категорије лица;
- Израдити, односно унапредити програме специјализоване обуке за пружаоце примарне и секундарне подршке, са фокусом на програмима обуке будућих тренера, као гарантом одрживости система.

3. Принципи и основни кораци на којима се заснива успостављање Националне мреже

¹⁰ Припадници полиције, тужиоци и судије у Србији пролазе обуку о жртвама породичног насиља, трговине људима и жртвама малолетницима. У великој мери програми обуке на тему жртва организовани су у оквиру међународних, често једнократних пројеката. Тако је Мисија ОЕБС у Републици Србији у периоду 2012–2014. године организовала основну обуку за службенике подршке у вишим судовима, као и семинар о вештинама комуникације за јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца и службенике подршке у вишим јавним тужилаштвима током 2016–2017. године. У склопу обуке формулисан је и приручник *Комуникација са сведоцима и оштећенима: Примена вештина комуникације у раду јавног тужилаштва* који треба да олакша примену нових знања и вештина у свакодневном раду јавних тужилаца и службеника подршке.

Имајући у виду постојеће недостатке у нормативном и институционалном оквиру Републике Србије, као и бројне налазе прикупљене у току аналитичког процеса који је претходио изради Стратегије, али и принципе на којима се заснива Стратегија, Национална мрежа служби подршке жртвама и сведоцима кривичних дела требало би да се заснива на три кључна принципа:

- а) доступност услуга подршке;
- б) максимално искоришћење постојећих ресурса;
- в) одрживост функционисања и квалитета мреже служби подршке.

Поштовање наведених принципа требало би да, након петогодишњег периода спровођења Стратегије резултира успостављањем функционалног и одрживог система подршке и помоћи, доступног жртвама и сведоцима и прилагођеног њиховим потребама.

А) Када је реч о принципу **доступности**, идентификовани су следећи кључни кораци:

- најпре, неопходно је обезбедити максималну територијалну покривеност, чиме би се избегла концентрација служби искључиво у великим градовима, нарочито у Београду;
- равномерна географска расподела и доступност служби има смисла једино уколико подразумева и уједначену структуру, континуитет и квалитет услуга на читавој територији Републике Србије, чиме би се смањило број корака, односно број служби са којима жртва мора да контактира како би добила свеобухватне и/или услуге које специфично одговарају њеним потребама;
- постојање прецизног плана за постепено унапређење доступности услуга служби подршке, како у географском, тако и у погледу разноврсности и квалитета доступних услуга, са јасно дефинисаном динамиком развоја.

Б) Питање **максималног искоришћења постојећих ресурса** се, у суштинском смислу, у делу у коме третира успостављање мреже, поклапа и последица је стратешког принципа рационалне употребе ресурса. Овај принцип представља не само предуслов за успостављање мреже служби подршке на националном нивоу, већ и за њихов ефикасан рад, квалитет и одрживост, на начин који би гарантовао да нема расипања ресурса, као и да новоангажовани ресурси од самог почетка представљају идеалну целину са већ постојећим. Да би максимално искоришћење постојећих ресурса, њихова систематизација и унапређење били могући, неопходно је следеће:

- мапирање постојећих пружалаца/служби и доступних услуга;¹¹

¹¹ Ова два корака делимично су реализована у склопу аналитичког процеса који је претходио изради Стратегије, а подаци добијени на тај начин биће од великог значаја у току даљег прикупљања релевантних информација.

- формирање јединствене и лако доступне базе података о пружаоцима и врстама услуга;
- оснивање служби подршке при вишим судовима у Републици Србији;
- умрежавање постојећих и новооснованих служби које испуњавају јасне, објективне и унапред познате квалитативне и квантитативне критеријуме, како из реда институција Републике Србије, тако и организација цивилног друштва;
- ефикасна координација успостављања и функционисања Националне мреже.

В) Када је реч о **одрживости** Националне мреже, неопходно је обухватити неколико кључних сегмената:

- **финансијска одрживост** – Будући да су средства обезбеђена из пројектне подршке процесу успостављања Националне мреже ограничена, неопходно је обезбедити финансијске ресурсе који би осигурали ефикасан рад Националне мреже у неколико сегмента:
- **ангажовање пружалаца у службама подршке у оквиру правосуђа** – Министарство правде ће се старати да предлози годишњег правосудног буџета укључе средства неопходна за ангажовање судијских и тужилачких помоћника за пружање подршке жртвама у службама подршке, а у складу са динамиком оснивања нових и јачања капацитета постојећих служби предвиђеном Акционим планом за спровођење ове Стратегије;
- **суфинансирање рада служби у оквиру Националне мреже** – Министарство правде ће, у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом за спровођење Стратегије, а на основу претходно израђене анализе потреба, идентификовати могуће изворе издвајања средстава за потребе функционисања Националне мреже и предузимати неопходне процедуралне кораке за расподелу тих средстава.

Као примарни могући извор ових средстава Стратегија препознаје средства прикупљена применом одлагања кривичног гоњења. Поред тога, део средстава би могао бити обезбеђен из прихода остварених по основу одузимања имовине проистекле из кривичног дела, наплате новчаних казни или организације игара на срећу. Да би алокација средстава из поменутих али и других, касније идентификованих извора била могућа, потребно је сагледати потребу (и потенцијално извршити) измене релевантног нормативног оквира.

Када је реч о механизмима расподеле потребних средстава, одговарајућим подзаконским актима, а у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом за спровођење Стратегије, биће уређен поступак периодичне расподеле средстава за потребе функционисања Националне мреже, укључујући спровођење обука. Поред механизма расподеле, биће успостављени и механизми надзора над употребом средстава алоцираних за потребе пружања подршке жртвама.

- **одрживост квалитета** – имајући у виду стандарде постављене Директивом, неопходно је предузимати континуиране активности усмерене на:
- **успостављање система обуке у области права жртава** који укључује модалитете основне, континуиране, специјализоване и обуке за тренере, а обухвата најшири круг пружалаца подршке жртвама и сведоцима;
- **усвајање стандарда и механизма контроле квалитета** који подразумевају доношење адекватних подзаконских аката и њихову континуирану примену.

4. Унапређење и развој Националне мреже

Имајући у виду петогодишњи период спровођења Стратегије, као и време неопходно за прилагођавање нормативног оквира, циљ је да, након истека периода важења Стратегије, а пратећи динамику прецизирану у Акционом плану за спровођење овог стратешког документа, Национална мрежа која укључује службе подршке при свим вишим судовима, раније успостављене службе при Вишем суду у Београду и Тужилаштву за ратне злочине, као и службе подршке при другим институцијама Републике Србије и организацијама цивилног друштва, буде успостављена и функционална. Приликом прецизирања динамике развоја мреже у Акционом плану, водиће се рачуна о томе да се овај процес одвија континуирано и постепено. С тим у вези, од значаја ће бити фактор равномерног буџетског оптерећења на годишњем нивоу, али и потреба равномерне географске дистрибуције новоуспостављених и новоприкључених служби.

Посебна пажња приликом унапређења и развоја Националне мреже биће посвећена квалитативним аспектима подршке и помоћи. Тежиће се континуираном проширењу спектра доступних програма и услуга, али и унапређењу квалитета постојећих.

Имајући у виду раније појашњени принцип доступности услуга као једно од кључних начела које је потребно следити приликом успостављања и унапређења мреже, циљ Стратегије је и да, поред Националне мреже, допринос унапређењу положаја жртава и сведока дају и контакт тачке у свим основним судовима, јавним тужилаштвима и полицијским управама. Тиме би се обезбедила ефикаснија размена података о потребама и проблемима жртава у кривичним поступцима пред основним судовима, у контакту са полицијом, али и могућност да ове категорије жртава и сведока добију поуздане информације о доступним службама при вишим судовима којима се могу обратити ради индивидуалне процене потреба и пружања адекватне подршке или упућивања у службе у којима је могу добити.

5. Међународна сарадња

Руководећи се принципом учења на искуствима других, као и потребом да се процес пружања заштите и подршке жртвама несметано одвија и континуирано унапређује, Координационо тело и координатор ће се старати о унапређењу међународне сарадње у области подршке жртвама и сведоцима. Ова сарадња ће, између осталог, подразумевати:

- континуиран рад на учлањењу у међународне организације и мреже организација у области заштите и подршке жртвама, као и другим видовима сарадње са њима;

- узимању у обзир упоредноправних решења и добре праксе у области подршке жртвама кривичних дела приликом планирања мера развоја Националне мреже;

- континуирану сарадњу са службама подршке жртвама и сведоцима у региону приликом пружања услуге подршке.

6. Услуге и мере подршке и помоћи жртвама и сведоцима кривичних дела

6.1. Врсте подршке и помоћи жртвама и сведоцима кривичних дела

У оквиру новоуспостављеног система Националне мреже, жртвама и сведоцима кривичних дела биће доступне услуге примарне (опште) и секундарне (специјализоване) подршке и помоћи.

Под појмом **примарне, односно опште подршке и помоћи** подразумева се пружање неопходних информација о правима и положају жртве и сведока у кривичном поступку; пружање информација о доступним службама подршке и услугама секундарне, односно специјализоване помоћи и подршке у оквиру Националне мреже; индивидуална процена специфичних потреба жртава; пружање емоционалне подршке; информисање жртве о пуштању учиниоца на слободу.

Под појмом **секундарне, односно специјализоване подршке и помоћи** подразумева се, између осталог: пружање психолошке и психосоцијалне подршке; медицинска помоћ; збрињавање у оквиру сигурних кућа; пружање бесплатне правне помоћи¹²; укључивање у индивидуалне и групне третмане рехабилитације; укључивање у програме психосоцијалног и економског оснаживања.

6.2. Механизам упућивања и индивидуална процена потреба жртве

Будући да први контакт жртве са надлежним државним органима, по правилу, није контакт са лицима запосленим у некој од служби подршке, у процесу спровођења Стратегије биће успостављен ефикасан механизам који ће омогућити унапред трасиран и стандардизован процес од момента првог контакта жртве са државним органима, па све до пружања неопходних видова примарне, и уколико се покаже потребним, секундарне, односно специјализоване подршке и помоћи. Поред тога, законом уређени поступци за одређивање статуса посебно осетљивог сведока и заштићеног сведока, односе се само на лица која се у оквиру поступка испитују као сведоци и стога не обухватају нужно лица која су претрпела физичку, психичку или емоционалну штету или економски губитак као последицу кривичног дела. Такође постоје посебне мере када се ради о малолетнику, али не и индивидуална процена од тренутка идентификовања малолетне жртве кривичног дела. У пракси, жртва се ретко укључује у поступак процене

¹² У складу са Законом о бесплатној правној помоћи, „Службени гласник РС”, број 87/18.

потреба за заштитним мерама, али се и прикупљене информације не размењују између органа који воде поступак.

У том смислу, неопходно је обезбедити:

- минимум неопходних вештина судија, (заменика) јавних тужилаца и полицијских службеника о правима и потребама жртава, чиме би се спречила секундарна виктимизација при првом контакту и током поступка;
- униформно и доследно поступање у процесу информисања жртава о доступним службама подршке и помоћи, засновано на унапред дефинисаним смерницама и праћено адекватним, лако разумљивим брошурама информативним брошурама;
- благовремени пријем жртве и разговор са запосленима у некој од служби подршке при судовима;
- квалитетну процену индивидуалних потреба жртве за мерама подршке и заштите, коришћењем стандардизованог упитника, који обухвата све неопходне сегменте процене:
 - личне карактеристике жртве;
 - врсту и природу кривичног дела и околности извршеног дела, као и његов утицај на жртву;
 - адекватно, стручно вођење интервјуа са жртвом.
- ажурно вођење евиденције о сваком појединачном случају, коришћењем посебног, за те потребе развијеног софтверског алата, чиме би се омогућио приступ прикупљеним подацима у даљем процесу пружања подршке и помоћи, а жртва поштедела обавезе вишеструког испитивања од стране запослених у различитим сегментима Националне мреже;
- континуирано вођење и ажурирање базе свих релевантних података о доступним службама и услугама подршке и помоћи жртвама и сведоцима, као и континуирано обезбеђивање информативних материјала за жртве.

6.3. Право жртава на информисање

Неопходна претпоставка за могућност практичне реализације права загарантованих оштећеном лицу је његова благовремена и тачна информисаност како о правима тако и о статусу кривичног предмета у којем се он појављује у својству оштећеног.¹³ Поштујући принцип гарантован Директивом (чл. 3–6.), по коме жртве и

¹³ БЕЈАТОВИЋ, Станко, *Директива 2012/29/ЕУ и кривично законодавство Србије (степен усаглашености и мере за постизање захтеваног степена усаглашавања)*, Мисија ОЕБС-а у Србији, септембар 2018, стр. 9.

сведоци кривичних дела остварују право на информисање од првог контакта са надлежним органима, и без обзира на чињеницу да ли су пријавили кривично дело, основне информације о:

- могућности пријављивања кривичног дела надлежном органу;
- процесном положају, односно правима жртава у кривичном поступку у случају да се одлуче да дело пријаве;
- контакт подацима најближе службе подршке при вишем суду,

жртвама ће бити доступне у информативним брошурама, доступним на више језика, писаним једноставним и разумљивим језиком, за чију ће дистрибуцију и додатна појашњења њихове садржине бити задужене контакт тачке за информисање жртава и сведока у суду у коме нема успостављене службе подршке, јавном тужилаштву или полицијској управи. За остваривање ове процедуре неопходно је створити и адекватне претпоставке кроз измену релевантног нормативног оквира (првенствено Законика о кривичном поступку – у даљем тексту: ЗКП).

Поред наведеног механизма, наведене информације ће жртвама бити доступне и кроз успостављање националне интернет странице, односно националног позивног центра, у каснијој фази.

Након што се жртва која је пријавила кривично дело обрати некој од служби подршке успостављених при вишим судовима или раније успостављеним службама при Вишем суду у Београду и Тужилаштву за ратне злочине судијски, односно тужилачки помоћник за пружање подршке жртвама детаљно ће је информисати, без утицаја на сами исказ жртве или сведока, о:

- правима жртава на подршку и помоћ и доступним службама и услугама у оквиру Националне мреже и постојећим правима и механизмима ресторативне правде;
 - начину и условима додељивања заштитних мера;
 - условима под којима могу остварити право на усмено и писмено превођење у кривичном поступку;
 - праву жртава на бесплатну правну помоћ;
 - праву на компензацију кроз механизме остваривања имовинскоправног захтева и тужбе у парничном поступку;
 - начину надокнаде трошкова који су настали услед учешћа жртава и сведока у кривичном поступку;
 - праву жртве да буде обавештена о пуштању окривљеног на слободу;
 - контакт подацима надлежног органа којем се могу обратити у вези са информацијама о току и исходу њиховог предмета и механизмима електронског праћења тока предмета, а имајући у виду право жртве да оствари право на информацију о:
- месту и времену одржавања главног претреса,
 - квалификацији дела за које се окривљени гони,

- одлуци о одбацивању кривичне пријаве, обустављању истраге или одустанку од кривичног гоњења или правноснажној пресуди.

Поред наведених информација, неопходно је успоставити механизме обавештавања жртве о бекству окривљеног или његовом пуштању на слободу, водећи при томе рачуна о изричито израженом ставу, односно жељи жртве да буде обавештена о овим чињеницама; природи и врсти кривичног дела; као и о потенцијалној опасности по живот и тело окривљеног, односно осуђеног лица која би наступила пружањем ове информације жртви.

6.4. Право жртава на употребу језика и превођење

У складу са чланом 7. Директиве, жртви која не разуме и не говори језик на коме се води кривични поступак, уколико то она затражи и у складу са њеним правним статусом у кривичном поступку, потребно је обезбедити следеће:

- **Право на усмено превођење** припада жртви која не разуме или не говори језик на којем се води кривични поступак, макар током саслушања или давања исказа у кривичном поступку пред истражним и судским органима, укључујући и полицијске истраге, као и превођење у циљу њеног активног учешћа на претресима;
- **Бесплатно превођење на језик који разуме** информација које су од кључног значаја за остваривање права жртве у кривичном поступку, с тим да превођење таквих информација подразумева најмање следеће:
 - превођење сваке одлуке којом се окончава кривични поступак у вези са кривичним делом којим је жртва оштећена (а на образложени захтев жртве);
 - образложење или кратак резиме разлога на основу којих је таква одлука донета, осим случајева који су предвиђени као изузетак од овог права жртве (нпр. када је одлука донета на основу чињеница поверљивог карактера, или када се ради о одлуци која, према решењима националног законодавства не захтева образложење).
- **Право жртве на подношење жалбе (правног лека)** у случају одбијања траженог захтева за усмено и писмено превођење;
- **Одлучивање о праву на превођење, као и само превођење на начин и у поступку који не доводи до неразумног продужетка кривичног поступка.**

Будући да важећи ЗКП у члану 11. пружа на адекватан начин само гаранције везане за право странака, сведока и других лица која учествују у поступку, да у току поступка употребљавају свој језик и писмо и да им се, ако се поступак не води на њиховом језику, на терет буџетских средстава обезбеди превођење онога што они или други износе, јасно је да Закон жртве сврстава у категорију „других лица”.

За разлику од права на усмено превођење, које је већ загарантовано поменутом одредбом ЗКП, преостале три гаранције неопходно је експлицитно предвидети

изменом одредаба овог закона, а потом и континуирано пратити њихово спровођење у пракси.

7. Право жртава на надокнаду штете

Чланом 16. Директиве предвиђено је да жртва има право да у оквиру кривичног поступка добије одлуку о накнади штете од стране учиниоца, у разумном временском оквиру, изузев у случајевима када закон предвиђа да се таква одлука доноси у оквиру другог поступка.

Анализом одредаба чл. 252–259. ЗКП, увиђа се да је ово право предвиђено позитивним законодавством. Подаци о спровођењу предметних одредаба показују да у пракси одлучивање о имовинскоправном захтеву оштећеног у самом кривичном поступку, уместо правила представља изузетак, будући да суд по правилу упућује оштећеног да имовинскоправни захтев оствари у парничном поступку. Овим се поступак остваривања надокнаде штете значајно продужава, жртва излаже додатним трошковима, а правосуђе оптерећује додатним бројем предмета.

Имајући ово у виду, неопходно је у процесу спровођења Стратегије предузети читав низ мера којима би се унапредили неки од важних аспеката подизања ефикасности одлучивања о имовинскоправном захтеву у самом кривичном поступку. У том смислу неопходно је:

- изградити смернице за одлучивање о имовинскоправним захтевима намењене јавним тужиоцима и судијама кривичних одељења;
- спроводити обуке на тему одлучивања о имовинскоправним захтевима намењене судијама кривичних одељења и јавним тужиоцима;
- изградити обрасце за подношење имовинскоправног захтева и омогућити жртвама, у оквиру програма примарне подршке, помоћ у њиховом попуњавању.

Поред наведеног, треба имати на уму да се на годишњем нивоу, путем одлагања кривичног гоњења, реши и преко 20 хиљада кривичних предмета. Одредбама ЗКП, прецизније у члану 283. ЗКП који регулише тзв. одлагање кривичног гоњења, прописано је да једна од више предвиђених обавеза које могу бити наложене осумњиченом у случају доношења одлуке о одлагању кривичног гоњења може бити и обавеза „да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету”. Интервенцијом у овом члану, на начин којим би се ова обавеза учинила обавезном, могли би бити постигнути значајни ефекти у области повећања ефикасности надокнаде штете жртвама.

Овим би уједно била испраћена тенденција законодавца да се приликом примене поједностављених процесних форми истовремено реши и питање имовинскоправног захтева у конкретном предмету, видљива из одредбе члана 314. став 1. тачка 4. ЗКП, којом је предвиђено да споразум о признању кривичног дела, поред осталог, садржи и „споразум о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет”.

8. Право жртава на правну помоћ

Чланом 13. Директиве гарантовано је право на правну помоћ жртвама које имају статус странке у кривичном поступку, при чему је државама чланицама препуштено да законом уреде услове и поступак за приступ правној помоћи.

Усвајањем Закона о бесплатној правној помоћи крајем 2018. године успостављен је, по први пут, свеобухватан нормативни оквир остваривања права на бесплатну правну помоћ у Републици Србији. Очекиваним почетком примене овог закона током израде и усвајања Стратегије (октобар 2019. године), започеће успостављање и адекватног институционалног оквира. Имајући у виду да се ради о систему за чије ће успостављање и пуну функционалност бити неопходно неколико година, неопходно је ефективно пратити примену тог закона и из угла приступа жртава праву на правну помоћ.

ПОСЕБНИ ЦИЉ 2

<u>Посебни циљ 2: Унапређење заштите жртава и сведока</u>	
Унапређење доступности, квалитета и ефикасности примене мера заштите жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији, са посебном пажњом на заштити посебно осетљивих категорија жртава и сведока.	
Преглед мера за реализацију посебног циља 2	
2.1	Измена нормативног оквира у области казненог законодавства у складу са одредбама Директиве
2.2	Јачање система процесне заштите жртава и сведока кроз унапређење праксе поступања са жртвама и сведоцима
2.3	Јачање система процесне заштите жртава и сведока кроз унапређење инфраструктуре судова и тужилаштва

8.1. Заштита жртава

Жртве и њихови чланови породице треба да буду заштићени од секундарне и поновљене виктимизације, од застрашивања и одмазде, укључујући ризик по емоционалну и психолошку добробит, као и физичку штету.

Чл. 18–23. Директиве пружају јасне смернице у погледу оквира заштите жртава који је потребно успоставити у правном систему Републике Србије, правећи при томе разлику између општих мера заштите које је неопходно обезбедити свим жртвама и посебних мера, које се спроводе у ситуацији када је након индивидуалне процене утврђено да је неопходно спровођење посебних заштитних мера.

У контексту одредаба чл. 18–20. Директиве, важно је напоменути да ЗКП у оквиру одредаба о заштити сведока (будући да је оштећени по правилу у функцији оштећеног као сведока) пружа три модалитета заштите и то кроз:

- основну процесну заштиту, потом одредбе о посебно осетљивим сведоцима и као последњи ниво, кроз одредбе о заштићеним сведоцима;

- поред тога, релевантне су и одредбе Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку, којим се уређују услови и поступак за пружање заштите и помоћи учесницима у кривичном поступку и њима блиским лицима, који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину, што би по логици ствари релативно често могао бити случај када се ради о кривичним делима организованог криминала;
- најзад, релевантне су и одредбе Дела трећег Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.¹⁴ (у даљем тексту: ЗМУКД).

У начелу, поменуте одредбе су у највећој мери усклађене са захтевима Директиве, али су и даље потребна извесна унапређења, како на нормативном нивоу, тако и кроз примену прописа.

8.1.1. Опште мере заштите жртава

Предузимањем општих мера заштите треба да се обезбеди:

- избегавање контакта између жртве и учиниоца;
- заштита жртве у току спровођења доказних радњи (испитивање, вештачење);
- заштита приватности жртве.

Када је реч о **избегавању контакта између жртве и учиниоца** (члан 19. Директиве), у позитивном праву Републике Србије правила о избегавању контакта између жртве и учиниоца ограничена су на посебно осетљиве или малолетне сведоке (члан 103. ЗКП, чл. 152, 153. и 155. ЗМУКД). У пракси, жртве се сусрећу са окривљенима током истраге, а често су присутне на истом месту са окривљенима и браниоцима уколико сведоче на главном претресу.

Да би контакт између жртве и учиниоца био сведен на минимум, неопходно је спровести следеће:

- размотрити измене релевантних одредаба процесног законодавства о суочавању сведока и окривљеног, као и развијање протокола или смерница ради избегавања штете по жртву у случају да до суочавања дође;
- радити на стандардизацији просторија у којима су смештени судови и тужилаштва, тако да се приликом њихове изградње или адаптације омогући постојање одвојених улаза и чекаоница којима би се спречили

¹⁴ БЕЈАТОВИЋ, Станко, *Директива 2012/29/ЕУ и кривично законодавство Србије (степен усаглашености и мере за постизање захтеваног степена усаглашавања)*, Мисија ОЕБС у Републици Србији, септембар 2018, стр. 21.

непотребни контакти између жртава и окривљених, односно њихових бранилаца.

Када је реч о **праву жртве на заштиту током истраге**, члан 20. Директиве идентификује четири кључна сегмента заштите: (а) испитивање без одлагања након подношења пријаве; (б) избегавање непотребног понављања испитивања; (в) право на присуство заступника или лица по избору, уколико се не донесе образложена одлука која то забрањује и (г) медицинска вештачења сведена на минимум, која се изводе само када је то строго неопходно за потребе кривичног поступка.

Тренутно стање у кривичноправном систему Републике Србије указује на проблем вишеструког испитивања. Наиме, у пракси, разговори са жртвама се обично спроводе одмах по подношењу пријаве, али се испитивање након тога понавља пред тужиоцем и судом. Изузетак представљају посебне одредбе којима се уређују ограничења поновног саслушања деце (члан 152. став 2. ЗМУКД). Поред тога, постојећи поступак дозвољава присуство законског заступника, али не и особе од поверења (изузетак су малолетне жртве кривичних дела). Неопходна је даља едукација носилаца правосудних функција са циљем избегавања непотребне трауматизације жртава излагањем медицинским вештачењима у ситуацијама када то није неопходно. У пракси се мере заштите према жртвама и даље не примењују доследно, услед неуједначености капацитета и недостатка стандардизованих интерних процедура.

Да би поменути проблеми били превазиђени, неопходно је размотрити измене одговарајућих одредаба ЗКП, али и подзаконских и интерних аката, чиме би заштита жртава током истраге била унапређена а праксе стандардизоване и уједначене.

Заштита права на приватност жртве препозната је као једно од кључних питања чланом 21. Директиве, који истиче потребу за заштитом података о личности жртве и спречавањем њиховог објављивања.

Доследно спровођење ових гаранција засновано је на:

- прецизном нормативном оквиру који уређује питања искључења јавности и објављивања података о жртвама;
- континуираном јачању капацитета лица која су у полицији, јавним тужилаштвима и судовима задужена за односе са јавношћу;
- континуираној едукацији новинара који извештавају о кривичним поступцима;
- јачању механизма одговорности за цурење информација о личним подацима жртава.

8.1.2. Посебно рањиве групе жртава

Поред категоризације одређених група жртава и сведока које су самим законом *a priori* препознате као посебно рањиве, процена индивидуалних потреба жртве треба да укључи и аспект процене потреба за посебним мерама заштите, чиме би се мере које релевантни закони предвиђају уподобиле индивидуалним потребама.

Циљ пружања додатних мера заштите посебно рањивим групама жртава јесте да се, према члану 23. Директиве, без довођења у питање права одбране и у складу са слободним судијским уверењем, жртви за коју је процењена потреба посебних мера заштите ставе на располагање следеће мере:

Током истраге – (а) разговор са жртвом у просторијама одређеним или прилагођеним за ту сврху; (б) разговор са жртвом воде професионалци посебно обучени за ту сврху, или се разговор води уз њихову помоћ; (в) све разговоре са жртвом води једно лице, уколико то није противно интересу спровођења правде.

Током поступка пред судом – (а) мере за избегавање контакта између жртава и учинилаца, укључујући и током давања исказа, коришћењем комуникационих технологија где је то примерено; (б) мере којима се обезбеђује да жртва може бити испитана без физичког присуства, нарочито уз коришћење одговарајућих комуникационих технологија; (в) мере за избегавање непотребног испитивања у односу на приватни живот жртве који није у вези са кривичним делом; (г) мере којима се дозвољава да рочиште буде одржано без присуства јавности.

Иако је нормативни оквир у Републици Србији у великој мери усаглашен са захтевима Директиве, у пракси и даље постоје одређени проблеми. Наиме, посебне адаптиране просторије постоје у ограниченом броју судова и тужилаштава. Посебно осетљиви сведок се по одлуци органа који води поступак може испитати уз помоћ стручног лица (члан 104. ЗКП), а постоји обавеза да разговор са дететом¹⁵ воде службеници органа који поседују посебна знања у области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица (чл. 150–151. ЗМУКД). Због поменутих правила о прихватљивости исказа, жртва се интервјуише најмање два пута. Аудио-визуелне технологије постоје само у одређеним органима и не користе се у довољној мери. Не постоји преглед праксе поступања у испитивању сведока о питањима из приватног живота, у односу на међународне стандарде и посебно када је реч о жртвама кривичних дела против полне слободе, нити постоје смернице за поступање у том погледу. Исто важи и за могућност искључења јавности са главног претреса, које је могуће само на предлог странака или по службеној дужности (члан 363. ЗКП), што може бити недовољно да би се обезбедио интерес или учешће жртве.

Поред планираних активности на успостављању служби подршке при вишим судовима, у периоду који предстоји неопходно је предузети и следеће мере:

- извршити анализу постојеће праксе у поступању органа и страна у поступку када је реч о испитивању осетљивих сведока;
- извршити анализу постојеће праксе поступања у изрицању мера одржавања процесне дисциплине и мера процесне заштите жртава и сведока, опомена и новчаног кажњавања бранилаца и других учесника у поступку који вређају сведока или оштећеног, или му прете или угрожавају његову безбедност;
- размотрити потребу измене релевантних одредаба процесних закона;

¹⁵ Дететом се, у смислу Стратегије, сматра лице које није навршило 18 година.

- континуирано радити на унапређењу правосудне инфраструктуре са циљем обезбеђивања адекватних просторија и опреме чија је намена спровођење мера заштите и подршке посебно осетљивим категоријама жртава и сведока.

8.1.2.1. Деца као посебно рањива категорија жртава

Поред посебне заштите гарантоване свим посебно рањивим категоријама жртава, Директива посебно издваја децу жртве, предвиђајући у члану 24. да поред мера заштите које уживају и друге жртве, малолетним лицима морају бити на располагању следеће посебне мере:

- могућност аудио-визуелног снимања интервјуа са дететом и прихватљивост таквог снимка у поступку извођења доказа, у складу са законом;
- постављање привременог заступника у ситуацијама где је то неопходно;
- постављање пуномоћника ради остваривања права детета на правну помоћ и заступање.

Још од усвајања ЗМУКД правни оквир Републике Србије препознаје све наведене гаранције, али су у пракси уочени извесни проблеми у њиховој примени.

У том смислу, неопходно је у периоду који предстоји:

- сагледати доследну примену нормативног оквира у пракси, уочити евентуалне недостатке и утврдити активности за њихово превазилажење;
- усвојити неопходне измене ЗМУКД;
- континуирано пратити примену мера заштите и подршке деци жртвама у пракси.

8.1.2.2. Друге нарочито рањиве категорије жртава

Бројни фактори као што су старост, здравствено стање, инвалидитет, пол, сексуална оријентација, етничка, верска или припадност одређеној друштвеној групи, као и избеглички, односно мигрантски статус, могу утицати на нарочиту рањивост лица. Она такође може бити узрокована врстом и околностима извршења кривичног дела, услед чега су нарочито рањиве жртве тероризма, ратних злочина и других тешких кршења међународног права, кривичних дела против полне слободе, насиља у породици, итд. Стање вишеструке рањивости настаје у садејству два или више основа по којима се одређена особа сматра припадником рањиве групе. По правилу, припадност рањивим групама особу уједно чини и подложнијом виктимизацији, што је нарочито видљиво код жртава трговине људима и дискриминације. Истовремено, треба имати у виду да рањиве групе чешће бивају жртве дискриминације, односно неоправданог неједнаког поступања и стављања у неповољнији положај. Ово је од посебног значаја када се ради о особама које су жртве неког од тежих облика дискриминације дефинисаних чланом 13. Закона о забрани дискриминације. Стога, сви предвиђени облици психосоцијалне подршке

дефинисани Стратегијом морају бити подједнако доступни и за жртве овог кривичног дела.

Припадницима вишеструко рањивих група који су жртве кривичних дела неопходна је посебна заштита и додатна, континуирана и дугорочна психосоцијална подршка у процесу ресоцијализације, реинтеграције и социјалне инклузије. Сама припадност некој од рањивих група често чини да жртве нису у стању да без додатне подршке увиде негативне ефекте свог положаја нити да предузму кораке за његово унапређење, док код жртава злочина из мржње чињеница да управо припадност одређеној друштвеној групи представља основ виктимизације додатно отежава процес рехабилитације и социјалне инклузије.

Будући да је у претходној деценији Република Србија националним стратешким документима, али и посебним законима уредила правила и процедуре заштите и подршке бројним рањивим групама жртава, попут деце, жртава трговине људима, жртава насиља у породичним и партнерским односима, жртава дискриминације, жртава кривичних дела против полне слободе итд, Стратегија промовише принцип очувања и унапређења стандарда достигнутих кроз примену поменутог стратешког и нормативног оквира, као и јачање и синергију капацитета свих надлежних субјеката за поступање са посебно рањивим групама жртава. Истовремено, свеобухватност и униформност система подршке и помоћи који ће бити успостављен у складу са Стратегијом олакшаће посебно рањивим жртвама приступ услугама подршке и помоћи, али и омогућити њихово благовремено препознавање као нарочито рањивих, уз индивидуализацију потреба.

ПОСЕБНИ ЦИЉ 3

Посебни циљ 3: Подизање свести о правима жртава и сведока

Подизање свести жртава и сведока кривичних дела о правима која им припадају у правном систему Републике Србије, као и континуирано информисање опште јавности.

Преглед мера за реализацију посебног циља 3	
3.1	Подизање свести жртава кривичних дела о правима која им припадају у кривичном поступку и доступним услугама подршке у Републици Србији
3.2	Унапређење знања и вештина представника медија о правима жртава кривичних дела у Републици Србији
3.3	Подизање свести опште популације о правима жртава кривичних дела у Републици Србији

9. Подизање свести о правима и положају жртава кривичних дела у Републици Србији

Да би се могло рећи да се ефикасно ради на подизању свести о правима и положају жртава кривичних дела у Републици Србији, неопходно је спроводити мере које утичу на:

- подизање свести жртава кривичних дела о правима која им припадају у кривичном поступку и доступним услугама подршке;
- унапређење знања и вештина представника медија у области извештавања о жртвама и сведоцима кривичних дела;
- подизање свести опште јавности.

9.1. Подизање свести жртава кривичних дела о правима која им припадају у кривичном поступку и доступним услугама подршке

Стално унапређење доступности услуга подршке и помоћи жртвама и сведоцима кривичних дела није условљено само унапређењем квалитета и разноврсности услуга и повећањем броја успостављених служби подршке, већ и континуираним радом на унапређењу видљивости доступних услуга, али и доступности података о правима жртава у кривичном поступку.

Имајући ово у виду, а у прилог већ поменутих активностима везаним за улогу пружалаца подршке и контакт тачака за информисање жртава, активности везане за подизање свести жртава у свим наведеним сегментима неопходно је усмерити на неколико паралелних колосека:

- успостављање специјализоване интернет стране, намењене информисању жртава, која садржи свеобухватне и детаљне податке о правима жртава и доступним службама и услугама подршке и помоћи;
- повезивање специјализоване интернет стране са што већим бројем интернет страна: државних органа, других институција, организација цивилног друштва и медицинских установа;
- успостављање позивног центра за информисање жртава;
- израда, штампање и дистрибуција информативних брошура за жртве.

9.2. Унапређење знања и вештина представника медија у области извештавања о жртвама

Знања и вештине представника медија у погледу потреба, начина и ограничења извештавања о темама које се тичу права жртава од великог су значаја како за спречавање секундарне и поновљене виктимизације, тако и домену благовремене и адекватне дистрибуције информација о правима која жртвама припадају у правном систему Републике Србије и начину њиховог остваривања.

У том смислу, током спровођења Стратегије неопходно је континуирано радити како на јачању механизма професионалне етике представника медија, тако и на унапређењу знања и практичних вештина представника медија у области извештавања о темама од значаја за остваривање права жртава.

9.3. Подизање свести опште популације о правима жртава кривичних дела

Члан 26. Директиве обавезује на јачање свести о правима жртава кривичних дела, смањивање ризика од виктимизације и смањивање негативног утицаја криминалитета и ризика од секундарне и поновљене виктимизације, претње и одмазде, посебно када се ради о ризичним групама као што су деца, жртве родно заснованог насиља и насиља у блиским односима.

Да би овај циљ био достигнут, неопходно је осмислити и спровести свеобухватне и циљане кампање информисања и јачања свести, укључујући следеће модалитете:

- научноистраживачки и едукативни програми;
- интернет кампање са фокусом на друштвеним мрежама;
- унапређење заступљености информација о правима жртава у јавним и комерцијалним медијима.

Значајну улогу у унапређењу свести о правима жртава имаће и јавно објављивање извештаја о спровођењу реформских корака у склопу спровођења Стратегије, као и организација округлих столова и презентација на којима би се расправљало о оствареном напретку и предузетим корацима. Надлежни државни органи и институције Републике Србије, академска заједница и организације цивилног друштва стараће се да видљивост постигнутих резултата, али и кораци који предстоје буду задатак на чијој ће реализацији радити удруживањем капацитета, старајући се о најбољем интересу жртава.

VI. МЕХАНИЗАМ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ И НАЧИН ИЗВЕШТАВАЊА О РЕЗУЛТАТИМА СПРОВОЂЕЊА

1. Праћење и евалуација рада Националне мреже

Континуирано праћење, евалуација резултата, дефинисање корективних мера и предузимање корака ка њиховој реализацији, од виталног су значаја за оснивање и ефикасан рад мреже служби подршке жртвама и сведоцима. Имајући у виду број институција и других субјеката укључених у поменуте процесе, успостављање ефикасног координационог механизма који прати и унапређује рад мреже, неопходно је већ по усвајању Стратегије и пратећег Акционог плана.

За потребе координације, праћења и унапређења мреже, у року од 30 дана од доношења Стратегије биће основано Координационо тело за подршку жртвама и сведоцима (у даљем тексту: Координационо тело), као повремено радно тело Владе. Координационо тело има 11 чланова и 11 заменика чланова који су представници Министарства правде, Министарства унутрашњих послова, Врховног касационог суда, Високог савета судства, Државног већа тужилаца, Републичког јавног тужилаштва, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства здравља, Правосудне академије, организација цивилног друштва и академске заједнице.¹⁶ Приликом предлагања чланова координационог тела, води се рачуна о њиховом рангу у унутрашњој хијерархији државног органа који представљају, а који треба да буде такав да обезбеди ефикасан утицај на доношење и спровођење стратешких одлука, односно о постигнутим резултатима и професионалном искуству, када је реч о представницима академске заједнице и цивилног друштва. Приликом именовања заменика чланова координационог тела, требало би водити рачуна о њиховом претходном искуству и ангажовању на пословима од значаја за рад служби подршке жртвама и сведоцима, а са циљем обезбеђивања оперативности рада Координационог тела и синергије између доносилаца одлука и професионалаца непосредно ангажованих на њиховом спровођењу.

У склопу координације, праћења и унапређења мреже, Координационо тело:

- прикупља и анализира податке о функционисању Националне мреже;
- организује састанке са надлежним институцијама, организацијама цивилног друштва и академском заједницом ради анализе актуелних проблема и дефинисања могућих решења;
- усваја препоруке за унапређење рада и даљи развој Националне мреже и доставља их на поступање надлежним институцијама;
- прати спровођење Стратегије и пратећег Акционог плана;
- процењује потребе за ревизијом Стратегије и пратећег Акционог плана и иницира процес ревизије код надлежног министарства;
- сарађује са другим телима задуженим за праћење спровођења повезаних стратешких докумената;
- обавља друге послове од значаја за рад и унапређење Националне мреже.

Административно-техничку подршку раду Координационог тела пружа Министарство правде, при чему координатор служби уједно координира и послове административно-техничке подршке.

Конститутивна седница Координационог тела биће одржана у року од 30 дана од доношења одлуке о оснивању Координационог тела. На конститутивној седници усваја се пословник о раду Координационог тела, којим се ближе уређује његов рад.

¹⁶ Представника Министарства правде предлаже министар правде; представника Министарства унутрашњих послова предлаже министар унутрашњих послова; представника Високог савета судства предлаже Високи савет судства; представника Државног већа тужилаца предлаже Државно веће тужилаца; представника Врховног касационог суда предлаже председник Врховног касационог суда; представника Републичког јавног тужилаштва предлаже републички јавни тужилац; представника Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предлаже министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; предлог за именовање организација цивилног друштва и академске заједнице дефинише се након спровођења јавног конкурса у организацији Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом и Министарства правде.

Координационо тело одржава редовне седнице четири пута годишње, док се, у зависности од потреба, рад Координационог тела одвија и на ванредним седницама. Седницама Координационог тела председава председник Координационог тела, који се бира из редова чланова Координационог тела на мандат у трајању од годину дана. Одлуке Координационог тела доносе се већином гласова чланова Координационог тела. Седницама Координационог тела, по потреби могу присуствовати представници других институција, организација цивилног друштва и академске заједнице, ако је њихово присуство од значаја за рад Координационог тела.

О напретку постигнутом у предметној области, Координационо тело ће на, у те сврхе посебно организованим годишњим скуповима, обавештавати заинтересовану стручну и општу јавност.

2. Праћење и евалуација спровођења Стратегије

Успостављање ефикасног механизма за праћење и процену успешности спровођења Стратегије од кључног је значаја за динамику и квалитет спровођења овог стратешког документа и пратећег Акционог плана, као и за благовремено дефинисање и предузимање мера за њихово унапређење.

Праћење спровођења Стратегије и пратећег Акционог плана биће поверено Координационом телу. Координационо тело усваја кварталне извештаје о резултатима спровођења Стратегије, претходно сачињене у складу са методологијом прикупљања и евалуације података, усвојеном од стране овог тела, током првог тромесечја спровођења Стратегије. Приликом дефинисања и усвајања методологије прикупљања и евалуације података о спровођењу Стратегије, водиће се рачуна о њеној усклађености и искуствима са сличним механизмима у повезаним областима¹⁷, чиме ће се обезбедити, с једне стране, рационалнија употреба људских ресурса у процесу припреме извештаја о спровођењу ових стратешких докумената, док ће се, с друге стране, обезбедити упоредивост и лакша обрада и анализа података о ефектима реформи у овој области, али и унапред спречити проблеми који су већ уочени у процесу праћења и евалуације резултата спровођења раније усвојених, повезаних стратешких докумената.

Са циљем обезбеђивања транспарентности реформског процеса, извештаји о спровођењу Стратегије биће редовно објављивани на интернет странама Министарства правде и других институција које учествују у раду Координационог тела.

Поред горе поменутих кварталних извештаја, Координационо тело ће у потпуности поштовати и стандарде дефинисане Законом о планском систему Републике Србије, којим је предвиђено да се о ех-post анализи ефеката стратегије извештава најкасније у року од 120 дана по истеку сваке треће године од дана усвајања и финалним извештајем који се подноси најкасније шест месеци након истека примене стратегије.

¹⁷ Акциони план за Поглавље 23, Национална стратегија реформе правосуђа, Национална стратегија за процесуирање ратних злочина итд.

VII. СПРОВЕДЕНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ СА ЗАИНТЕРЕСОВАНИМ СТРАНАМА

Руководећи се чланом 77. Закона о државној управи, као и процедурално-методолошким оквиром садржаним у Закону о планском систему Републике Србије, процесу усвајања Стратегије претходио је дуготрајан и свеобухватан консултативни процес који је укључио све институције које имају надлежности у предметној области¹⁸, организације цивилног друштва¹⁹ и тим ангажованих екстерних експерата у области права жртва.

Министарство правде обавештавало је јавност путем своје интернет странице о отпочињању израде нацрта стратегије у јуну 2018. године; о саставу радне групе и процесу избора представника организација цивилног друштва; датумима одржавања и закључцима са округлих столова²⁰ на којима се расправљало о две верзије радног текста стратегије и пратећег акционог плана које су настале као резултат једанаест састанака радне групе - обе претходно благовремено објављене на интернет страни Министарства правде на српском и енглеском језику, уз позив заинтересованим субјектима да доставе своје сугестије и коментаре.

Детаљан извештај о спроведеном консултативном процесу, са табеларним прегледом пристиглих коментара и описаним степеном и начином њихове имплементације у радни текст, такође су објављени на интернет страници Министарства правде, чиме је консултативни процес у целости, од формирања радне групе за израду Стратегије, до њеног упућивања у процедуру усвајања, учињен у потпуности транспарентним.

Усвајању ове стратегије претходило је и спровођење јавне расправе, у складу са пословником Владе.

¹⁸ Радна група за израду радног текста стратегије укључила је представнике следећих институција: Министарства правде, Министарства унутрашњих послова, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Високог савета судства, Државног већа тужилаца, Врховног касационог суда, Републичког јавног тужилаштва. У току израде радног текста, у састанцима радне групе су учествовали и представници Правосудне академије, Адвокатске коморе Србије, Савета за малолетнике и служби подршке и помоћи оштећенима и сведоцима које су основане при Вишем суду у Београду и Тужилаштву за ратне злочине.

¹⁹ Представници три организације цивилног друштва (АСТРА, ЈУКОМ и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу) су у својству чланова радне групе учествовали у изради радног текста Стратегије, након што су изабрани путем јавног позива који је спровела Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом.

²⁰ Округли столови су одржани у фебруару и јуну 2019. године и укључили су, у два наврата, по стотинак представника правосуђа, институција социјалне заштите, полиције, академске заједнице, организација цивилног друштва и међународних организација са територије читаве Републике Србије.

VIII. ПРОЦЕНА ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА ПОТРЕБНИХ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ И АНАЛИЗА ФИНАНСИЈСКИХ ЕФЕКТА

Имајући у виду да ће се спровођење ове стратегије одвијати кроз два акциона плана, при чему ће се први односити на период 2020-2022. године, а други на период 2023-2025, процена финансијских средстава потребних за спровођење Стратегије биће утврђена кроз два поменута циклуса.

Детаљна процена финансијских средстава за потребних за спровођење Стратегије у периоду 2020-2022. година, дата је у оквиру Акционог плана уз ову стратегију.

Будући да је финансијска процена израђена са очекиваним роком усвајања Стратегије и Акционог плана у 2019. години, да је спровођење ових стратешких докумената започело и пре њиховог усвајања, а да је усвајање одложено због ситуације узроковане епидемијом вируса COVID 19, укупна средства за период важења првог двоипогодишњег акционог плана (период 2020-2022. година) су процењена на износ 1.164.019 € или 139.682.224 РСД, од чега је на терет Буџета Републике Србије процењено 962.069€ или 115.448.224 РСД, што је 82,7%, а на терет донаторских средстава 201.950 € или 24.234.000 РСД, што је 17,3% од укупних средстава за реализацију овог акционог плана, за цео период.²¹ Временска динамика реализације овог плана са финансијског аспекта је таква да се укупно планира 63.453.736 РСД, 10.391.548 РСД, а у 2022. години укупно 53.062.188 РСД. Додатна процена биће извршена приликом усвајања акционог плана за други реформски период, чиме ће се уједно постићи и већа прецизност процене трошкова, али и омогућити усклађивање ове процене са резултатима спровођења Стратегије током 2020-2022., односно преосталим потребама за 2023-2025.

IX. АКЦИОНИ ПЛАН

Акционим планом предвиђене су конкретне мере и активности које ће се предузети ради обезбеђења услова да се циљеви Стратегије реализују, одређени су носиоци и партнери за спровођење тих мера, као и рокови и средства за њихово спровођење.

Акциони план за период 2020–2022. године одштампан је уз Стратегију и чини њен саставни део.

²¹ За обавезе у 2020. години обим средстава је исказан у оквиру буџетских лимита које је одредило Министарство финансија за сваког појединачног носиоца активности у овом акционом плану, па за реализацију појединачних активности није било потребно обезбеђење посебних додатних средстава из Буџета Републике Србије, већ се реализација акционог плана кретала у оквирима редовних средстава буџетских корисника који су носиоци појединачних активности.

Х. АНЕКСИ

Стратегија садржи Анекс I који чини њен саставни део.

ХИ. ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Стратегију објавити на интернет страници Владе, интернет страници Министарства правде и порталу еУправа.

05 Број: 011-6103/2020-2
У Београду, 30. јула 2020. године

В Л А Д А

ПРЕДСЕДНИК

Ана Брнабић

Анекс I

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- *Анализа права жртава и услуга у Србији и њихова усклађеност са Директивом 2012/29/ЕУ*, Светска банка, Мултидонаторски поверенички фонд за подршку сектору правосуђа у Србији, август 2016.

- БЕЈАТОВИЋ, Станко, *Директива 2012/29/ЕУ и кривично законодавство Србије (степен усаглашености и мере за постизање захтеваног степена усаглашавања)*, Мисија ОЕБС у Републици Србији, септембар 2018.
- ВЕТЕИНЕН, Симо, *Извештај о процени потреба у вези са стањем у области подршке сведоцима/жртвама у кривичноправном систему Србије*, Мисија ОЕБС у Републици Србији, август 2015.
- Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета од 25. октобра 2012. године којом се успостављају минимални стандарди у вези са правима, подршком и заштитом за жртве кривичних дела и замењује Оквирна одлука Савета 2001/220/ПУП (СЛ L 315 од 14. 11. 2012.)
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, број 85/05)
- Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14)
- *Препоруке за унапређење мреже служби за помоћ и подршку оштећенима и жртвама кривичних дела и сведоцима у кривичним поступцима у Републици Србији*, Мисија ОЕБС у Републици Србији, Управни одбор пројекта „Подршка успостављању система подршке жртвама и сведоцима кривичних дела у Србији”, октобар 2016.
- ШКУЛИЋ, Милан, *Нормативна анализа положаја жртве кривичног дела/оштећеног кривичним делом у кривичноправном систему Србије: актуелно стање, потребе и могуће промене*, Мисија ОЕБС у Републици Србији, децембар 2015.